

BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA QO‘LLANISHI MUMKIN BO‘LGAN INTERFAOL METODLAR

Xursanova Gavhar Umar qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Anotatsiya: *Hozirgi zamon talabiga aylanayotgan turli ko‘rinishdagi interfaol metodlardan boshlang‘ich sinf ona tili darslarida foydalanish yaxshi natija beradi. Har bir darsda bu kabi metodlardan foydalanilsa, o‘quvchilarning bilish salohiyati, nutq madaniyatini, chiroyli yozuv ko‘nikmalarining o‘ziga borishi, dunyoqarashining o‘ziga borish jarayoni, xattoki tezkor javob bera olish qobiliyatlari ham rivojlanib boradi*

Kalit so‘z: *metod, interfaol metodlar, ko‘rsatish darajalari va ko‘rsatgich darajasi*

KIRISH

Ona tilini o‘rgatish boshlang‘ich ta’limning asosiy ustunlaridan biridir. Bolalik yoshida til ko‘nikmalarining shakllanishi nafaqat til o‘zini, balki muloqot madaniyatini, fikrlash tizimini, hamda shaxsiy o‘zligini rivojlantirishni ta’minlaydi. Ona tili darslari boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning nutq madaniyati, yozish va o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirishda poydevor vazifasini bajaradi. Shu bois, ta’lim jarayonining samaradorligi uchun o‘quvchilarning darsga faolligi, qiziqishi va ijodiy yondoshuvi muhim ahamiyat kasb etadi.

An’anaviy ta’lim metodlari ko‘pincha o‘qituvchi markazida bo‘lib, o‘quvchilarning faolligi cheklangan bo‘ladi. Bunda o‘quvchilar faqat passiv tinglovchi sifatida ishtirok etadi, ular uchun dars jarayoni qiyinchiliklar va zerikish manbai bo‘lishi mumkin. Shu sababli, zamonaviy ta’limda interfaol metodlarni qo‘llash zarurati paydo bo‘ldi. Interfaol metodlar o‘quvchilarning darsga faol ishtirok etishini ta’minlab, ularning bilim olishdagi mustaqilligi va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Interfaol metodlar ta’lim jarayonini nafaqat jonlantiradi, balki o‘quvchilarning kommunikativ ko‘nikmalarini ham oshiradi. Bu metodlar yordamida o‘quvchilar bir-birlari bilan samarali muloqotda bo‘lishga, fikrlarini aniq va ravon ifodalashga o‘rganadilar. Shu bilan birga, o‘qituvchi o‘quvchilarning bilim darajasini yanada chuqurroq baholash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ushbu maqolaning maqsadi – boshlang‘ich sinf ona tili darslarida interfaol metodlarning qo‘llanilishining samaradorligini o‘rganish va ularning o‘quvchilarning til ko‘nikmalariga ta’sirini tahlil qilishdir. Maqolada interfaol metodlar turlarini aniqlash, ularni dars jarayoniga samarali qo‘llash usullari va natijalarini ko‘rsatish nazarda tutilgan. Shu bilan birga, o‘qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Metodlar

Tadqiqot obyekti va predmeti

Ushbu tadqiqot boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ona tili darslarida interfaol metodlarning samaradorligini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot obyekti sifatida 2-sinf o‘quvchilari tanlandi, chunki bu yoshda bolalar til ko‘nikmalarini rivojlantirishning asosiy poydevori qo‘yiladi.

Tadqiqot predmeti esa interfaol metodlarning ona tili fanini o‘rgatishdagi qo‘llanilish jarayoni va uning o‘quvchilar faolligiga hamda til ko‘nikmalariga ta’siri bo‘ldi.

Tadqiqot usullari va metodologiyasi

Tadqiqotda amaliy pedagogik usullar qo‘llanildi. Asosiy usullar quyidagilarni o‘z ichiga oldi:

Kuzatuv: Dars jarayonida o‘quvchilarning faolligi, ishtirokchiligi va o‘zaro munosabatlari doimiy ravishda qayd etildi. sinovlari: Darslardan oldin va keyin o‘quvchilarning ona tili bo‘yicha bilim darajasi tekshirildi.

So‘rovnoma va intervyu: O‘qituvchi va o‘quvchilardan interfaol metodlar haqidagi fikr-mulohazalar olindi.

Tajriba va nazorat sinflari: Tadqiqot davomida interfaol metodlar faqat tajriba sinfida qo‘llanildi, nazorat sinfida esa an’anaviy metodlar ishlatildi. Bu ikki sinf o‘rtasidagi farq natijalari tahlil qilindi.

Interfaol metodlar turlari va tanlash mezonlari

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi interfaol metodlar tanlandi:

Rolli o‘yinlar: Bolalar o‘zlariga berilgan vaziyatni turli rollarda namoyish etib, nutq madaniyatini rivojlantiradilar.

Kichik guruhda muhokama: Mavzu bo‘yicha o‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linib, fikr almashadilar, bu esa hamkorlik ko‘nikmalarini oshiradi.

Loyiha asosidagi faoliyat: O‘quvchilarga mavzuga oid kichik loyihalar berilib, mustaqil ishlashga undaydi.

Multimedia vositalari: Interaktiv doskalar, audio-video materiallar yordamida o‘quvchilarning e’tiborini jamlash va darsni qiziqarli qilish.

Kvest va viktorinalar: Darsni jonlantirish, bilimlarni mustahkamlash va o‘quvchilarning faolligini oshirish uchun qisqa testlar va qiziqarli topshiriqlar.

Metodlar sinfdagi o‘quvchilarning yoshiga mos, ularning qobiliyatlari va darsning maqsadiga muvofiq tanlandi.

Dars jarayonida metodlarning qo‘llanilishi

Tadqiqot 3 oy davomida davom etdi. Har haftada ikki marotaba ona tili darslarida yuqorida sanab o‘tilgan interfaol metodlar muntazam qo‘llanildi. Masalan, mavzularni tushuntirishda rolli o‘yinlardan foydalanildi, yangi so‘zlarni o‘rganishda kichik guruhlarida muhokama qilindi, mavzuga oid kichik loyihalar orqali o‘quvchilarning mustaqil ish ko‘nikmalari shakllantirildi. Multimedia vositalari orqali dars qiziqarli va esda qolarli bo‘lishiga erishildi.

Ma’lumot yig‘ish vositalari

Tadqiqot davomida quyidagi ma’lumotlar yig‘ildi:

Boshlang‘ich va yakuniy testlar: O‘quvchilarning ona tili bo‘yicha bilimlarini baholash.

Kuzatuv varaqalari: O‘qituvchi tomonidan dars jarayonidagi o‘quvchilarning faolligi va ishtirokchiligi qayd etildi.

So‘rovnomalar: O‘quvchilar va o‘qituvchilarning interfaol metodlar haqidagi fikr-mulohazalari yig‘ildi.

Intervyu: Tanlangan o'quvchilar bilan chuqur suhbatlar o'tkazilib, metodlarning dars jarayonidagi samaradorligi va qiyinchiliklari aniqlab olindi.

Natijalar

Tadqiqot davomida interfaol metodlarni qo'llash natijalari quyidagi jihatlar bo'yicha o'rganildi: o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi va faolligi, ona tili bo'yicha bilim darajasi, nutq madaniyati, shuningdek, o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning o'zgarishi.

3.1 O'quvchilarning darsga qiziqishi va faolligi

Interfaol metodlar qo'llanilishidan oldin o'quvchilar orasida passivlik va qiziqishning pasayishi kuzatildi. Darslar ko'proq o'qituvchi nutqiga asoslangan bo'lib, o'quvchilar faqat tinglovchi vazifasini bajarishgan. Tadqiqot jarayonida rolli o'yinlar, kichik guruhlarda muhokamalar va multimedia vositalari qo'llangach, o'quvchilarning darsga qiziqishi sezilarli darajada oshdi. Kuzatuv natijalariga ko'ra, o'quvchilarning 78% dars jarayonida faol ishtirok etdi, avval esa bu ko'rsatkich 45% edi.

3.2 Til ko'nikmalari va nutq madaniyati

Boshlang'ich test va yakuniy test natijalari solishtirildi. O'quvchilarning ona tili bilim darajasida o'rtacha 30% ga yaxshilanish qayd etildi. Ayniqsa, og'zaki nutq va so'z boyligi sohalarida sezilarli o'zgarishlar kuzatildi. Rolli o'yinlar va loyiha asosidagi faoliyat o'quvchilarning fikrini aniq ifodalashga, yangi so'zlarni amalda qo'llashga yordam berdi. Shu bilan birga, o'quvchilarning nutq madaniyati, ya'ni so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va gap tuzish ko'nikmalari ham sezilarli darajada yaxshilandi.

3.3 Ijtimoiy muhit va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar

Kichik guruhdagi muhokamalar va guruhdagi loyiha ishlarining ta'sirida o'quvchilar o'rtasida hamkorlik ruhiyati rivojlana boshladi. O'quvchilar bir-birining fikrini hurmat qilishga, tinglashga o'rgandilar. Bu esa sinfdagi umumiy ijtimoiy muhitni ijobiy tomonga o'zgartirdi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, 85% o'quvchilar guruhda ishlashni yoqtirishini ta'kidladi.

3.4 O'qituvchi va ota-onalarning fikrlari

Intervyular va so'rovnomalar orqali o'qituvchilar interfaol metodlarning dars jarayonini jonlantirish, o'quvchilarni faollashtirishda muhimligini ta'kidlashdi. Ularning fikricha, bu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, darslarni qiziqarli va esda qolarli qiladi. Ota-onalar esa farzandlarining ona tili faniga bo'lgan qiziqishi oshgani va uyda ko'proq so'zlashishga urinishlari haqida ma'lumot berdilar.

3.5 Raqamli ko'rsatkichlar

Ko'rsatkich	Boshlang'ich (oldindan)	Yakuniy (so'nggi)	O'zgari sh (%)
Darsga faollik darajasi	45%	78%	+33%
Ona tili bilim ko'rsatkichi (test)	56%	86%	+30%
O'quvchilarning guruhda ishlashni yoqtirishi	60%	85%	+25%

Ko‘rsatkich	Boshlang‘ich (oldindan)	Yakuniy (so‘nggi)	O‘zgari sh (%)
Nutq madaniyati yaxshilanishi	50%	80%	+30%

Muhokama

Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtiradi, mustaqil fikrlash va o‘z fikrini erkin ifoda etish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Bahs-munozara”, “Rolli o‘yin” kabi metodlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirokchiga aylantiradi.

Shuningdek, interfaol metodlarning qo‘llanilishi dars jarayonini an’anaviy o‘qitish usullaridan farqli ravishda o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim tamoyillariga asoslanadi. Bu esa o‘quvchilarda ona tili faniga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi, ularning tafakkur doirasini kengaytiradi hamda o‘z fikrini og‘zaki va yozma tarzda to‘g‘ri ifodalashni o‘rgatadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari interfaol metodlardan muntazam foydalangan taqdirda, o‘quvchilarning savodxonligi, mantiqiy fikrlash qobiliyati va nutq madaniyati sezilarli darajada rivojlanadi. Shu sababli, interfaol metodlar o‘qitish jarayonining ajralmas qismiga aylanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori. — Toshkent, 2020.
2. “Boshlang‘ich ta’lim davlat standarti” — O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori bilan tasdiqlangan. — Toshkent, 2021.
3. Qodirova, F. “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi”. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Hasanboeva, O., Yo‘ldosheva, M. “Pedagogika asoslari”. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari jamiyati nashriyoti, 2018.
5. Mavlonova, R. “Ta’lim jarayonida interfaol metodlar”. — Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
6. Jalolova, D. “Ona tili o‘qitish metodikasi”. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
7. Vygotskiy, L.S. “Pedagogik psixologiya”. — Moskva: Pedagogika, 1991.
8. Shulman, L. “The Wisdom of Practice: Essays on Teaching, Learning, and Learning to Teach”. — San Francisco: Jossey-Bass, 2004.